

ATT MÖTAS ÄR ATT VÄXA –

Tacktal vid utdelandet av Abrahams Barns Pris, Stockholms Ridarhus den 26 april 2018

I början av april 1836 satt Esaias Tegnér i biskopsgården i Växjö och mådde dåligt. Men som den kämpande själ han var, förjagade han nedstämdheten med att skriva en hyllningsdikt till Svenska Akademiens 50-årsjubileum, ett ode, som blivit klassiskt, inte minst genom dessa insiktsfulla rader:

“All bildning står på ofri grund till slutet,
Blott barbari't var en gång fosterländskt.”

Genom sin breda bildning visste Tegnér att de livskraftiga kulturerna är de som inspireras av andra, som låter sig befruktas och berikas av intryck utifrån. Det är ett talande vittnesbörd om tidsandan, att den kompletta versionen av Johann Wolfgang von Goethes *West-Östlicher Divan* utkom samma år, 1836.

Min egen tolkning av Tegnér's har blivit mitt valspråk för arbetet med kultur- och religionsmöten: **att mötas är att växa.**

Som Christina Wahldén i årets Global Village Lecture nyss har visat oss: att lyssna till varandras berättelser är inte bara allmänbildande. Det kan också ge nya infallsvinklar på mina egna, välkända traditioner – och dessutom leda till insikt om oanade gemensamheter.

En aha-upplevelse för mig som kristen var den rabbinska traditionen (midrash) om den unge Abrahams uppror mot sin fars, Terahs, avgudadyrkan:

Terah was a worshipper of idols. One time he had to travel to a place, and he left Abraham in charge of his store. When a man would come in to buy [idols], Abraham would ask: How old are you? They would reply: fifty or sixty. Abraham would then respond: Woe to him who is sixty years old and worships something made today - the customer would be embarrassed, and would leave. A woman entered carrying a dish full of flour. She said to him: this is for you, offer it before them. Abraham took a club in his hands and broke all of the idols, and placed the club in the hands of the biggest idol. When his father returned, he asked: who did all of this? Abraham replied: I can't hide it from you - a woman came carrying a dish of flour and told me to offer it before them. I did, and one of them said 'I will eat it first,' and another said 'I will eat it first.' The biggest one rose, took a club, and smashed the rest of them. Terah said: what, do you think you can trick me? They don't have cognition! Abraham said: Do your ears hear what your mouth is saying? (Genesis Rabbah, 38, ca 450 AD)

Även i Koranen återfinns denna berättelse om Abraham som ung rebell, (6:74f; 19:41-50; **21:51-75**). Alltifrån söndagsskolan hade jag fått bilden av Abraham som patriarken, som blev förälder på gamla dar och i obrottslig lydnad mot Gud var beredd att offra en av sina söner. Men här framträder en yngling, som inte bara vågar ifrågasätta sina faders religion, utan också bokstavligen slår sönder deras avgudar – med risk för sitt eget liv. Uttrycket ”Abrahams barn” fick därmed en ny, flerdimensionell innebörd.

Låt mig ge ett exempel på upptäckten av gemensamheter. När jag undervisade i Hyderabad, vid The Henry Martyn Institute for Interfaith Reconciliation, HMI, bad några kvinnliga studenter att få veta mer om vad feminism är – ett begrepp de bara hört talas om.

Jag grubblade över vilken typ av text som skulle fungera: det gällde att inte blockera studenternas ditills öppna, nyfikna sinnen, och dessutom undvika att provocera deras föräldrar, som ibland hyste viss tveksamhet inför HMI:s mångreligiösa pedagogik. Vi började med en uppsats av Naomi Scheman, som gör en ”feministisk läsning” av William Shakespeares tragedi Othello.¹ Texten väckte oväntad genklang. En muslimsk studentska (från shi’ah-bakgrund) såg genast en analogi med det hinduiska dramat Ramayana, där den bortrövade Sita måste bevisa sin oskuld inför sin tillkommande gudomliga make, Rama. Lika förtvivlad över sin tillkommandes tvivel som Desdemona var, lika rådvill var den unga Sita. Senare under terminen, när vi hade läst mer ur Koranen och hadith, upptäckte studenterna också parallellen till en episod i islams allra tidigaste historia. Profetens (då trettonåriga) hustru Aisha baktalas för att ha vistats ensam ute i öknen med en annan man, Safwan bin Mu’attal. Rykten om äktenskapsbrott spreds snabbt, och bevisbördan vilade tung på den unga Aisha. Men här synes det ha varit Profeten själv, som till sist trädde upp till sin hustrus försvar och vägrade skilja sig från henne, (Koranen 24:11f; 66:1f).

En annan upplevelse av ödesgemenskap kom vid ett seminarium vi anordnade på Utrikesdepartementets dialoginstitut i Alexandria, juni 2008. Vi hade inbjudit tolv kvinnliga poeter – fyra från Sverige och åtta från Saudiarabien – att samtala och läsa sina dikter för varandra i en veckas tid. Förberedelserna var ganska krävande, ty det aktuella urvalet av dikter måste översättas till och från arabiska; bara ett fåtal fanns redan i engelsk eller fransk tolkning. Avspänd kamratskap uppstod snabbt över språk- och generationsgränserna. Poeterna reciterade inte bara sina dikter utan berättade öppenlydligt om sina personliga levnadsförhållanden. En dag hade turen kommit till Kristina Lugn. Hon läste ur *Hundstunden – kvinnlig bekännelseyrik*, (1989):

”Det måste finnas en utväg.
Det måste finnas en bakdörr.
Det måste finnas en brandstege.
Det måste finnas en reservutgång.”

Det blev alldeles tyst (som det ofta blir, när Kristina Lugn intar scenen). Några av de unga saudiska poetissorna fick tårar i ögonen. Så utbrast Ashjan Hendi (till vardags litteraturprofessor i Jeddah): ”Ja! Det måste finnas en väg ut!”. Hoda al-Daghfaq reste sig och reciterade ur sin nyutkomna diktsamling *Risba la tatir*, ”En fjäder som inte flyger”, fylld av metaforer om förkvävd längtan, kuvat uppror:

Duggregn

På första sidan
skakar jag av mig tomheten
för att hänga mig i hennes hjärta.
På nästa sida söker jag skälvanande
tillflykt i mina bokstäver...
Jag är rädd: hennes tomhet frestar mig,
omsluter mig. Den blir mig ett fönster,
på vars karmar jag gråter.
Nu växer hon allt starkare i tro
och omfamnar mitt uppror.²

---

¹ Naomi Scheman ”Othello’s Doubt/ Desdemona’s Death: the Engendering of Skepticism” i L. M. Alcoff red *Epistemology: the Big Questions*, Oxford 1998: 365ff.)

² Översatt från arabiska av JH.

Mänskligheten som en enda ras, ett enda träd

För 75 år sedan, skrev den egyptiske författaren Taha Husayn: "There is only one human civilization; it is like a tree whose many branches represent the various human cultures". Kanske var denna metafor inspirerad av den berömda versen i Koranens 24:e kapitel, där Guds ljus liknas vid en nisch där en lykta står:

[Det är en lykta] tänd [med olja] från ett välsignat träd, ett olivträd som varken tillhör öst eller väst och vars olja nästan lyser utan att eld har rört vid den. (24:35)

En besläktad ande, den indiske filosofen Sri Vivekananda, hade talat i liknande ordalag vid den avslutande sessionen med Parliament of Religions i Chicago 1893:

If the Parliament of Religions has shown anything to the world it is this: It has proved to the world that holiness, purity and charity are not the exclusive possessions of any church in the world, and that every system has produced men and women of the most exalted character.

Budskapet är tydligt: varken österland eller västerland har monopol på sanning och godhet. Goethe utropar, med tydlig referens till Psaltaren 65:9: "Gottes is der Orient! / Gottes ist der Occident!"

Med andra ord: ingen av oss har tolkningsföreträde framför den andre. Och utan att lyssna till varandra förblir vi halvbildade. Vi måste mötas för att växa.

Jan Henningson